

Karel RÝDL

Literární, osvětová a pedagogická činnost Františka Hrnčíře na Chrudimsku 1880-1884

Úvodem

František Hrnčíř (1860 Dřevíkov u Hlinska – 1928 Nymburk) byl významným spisovatelem a vydavatelem literatury pro děti a mládež (Malé noviny, Dětské květy, Dětský máj), vlastivědných a naučných příruček a publikací, ve svých fejetonech statečným bojovníkem za práva učitelů a zlepšení poměrů v národním školství, uznávaným pedagogickým teoretikem a didaktickým praktikem v oblasti výuky jazyka, dějepisu a matematiky. Především byl ale velmi charakterním, zásadovým a neústupným člověkem, velmi pilným a obětavým muzejníkem a osvětářem. Protože jeho život a dílo dosud bylo zpracováno jen velmi povrchně¹, připravuje autor této stati na rok 2008 velkou monografii. V následujícím příspěvku si připomeneme Hrnčířova začátečnická léta ve školách v Hlinsku a Heřmanově Městci.

První učitelské místo v Hlinsku (1880-1882)

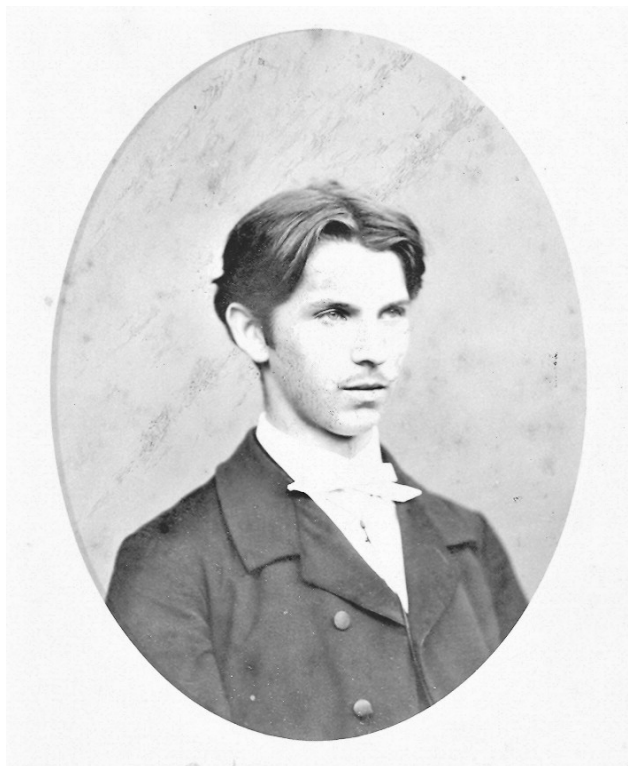
Po absolvování závěrečných zkoušek na učitelském ústavu v Jičíně se František Hrnčíř po nezbytných organizačních záležitostech s ukončením pobytu v Jičíně vrátil do rodného Dřevíkova k pyšným rodičům a trochu závistivě se chovajícím sourozencům. Vysvědčení s vyznamenáním kolovalo od chalupy k chalupě, vždyť mladý František Hrnčíř byl nyní nejvzdělanějším obyvatelem Dřevíkova. Hodně sousedů a sousedek si ovšem muselo nechávat text předčítat od mladších rodinných příslušníků, znalých čtení a psaní. Taková byla ještě koncem 70. let 19. století vzdělanostní úroveň venkovského prostředí severní části Českomoravské vrchoviny.

Zatímco si František užíval horkých letních dnů v kruhu rodiny, urovnával a třídil poznámky a knihy ze studií, pomáhal na poli a v sadě, obcházel známá

---

¹ Nejvíce zatím: Hanuš SEDLÁČEK, *František Hrnčíř (1860-1928)*, Úhor 16, 1928, č. 7, s. 113-116; Karel KÁLAL, *Zemřel mi přítel*, Česká dívka 17, 1929, č. 5, s. 74-76; Vratislav HRNČÍŘ, *František Hrnčíř, spisovatel pro mládež, učitel a vychovatel, bojovník za práva národní*, Vídeň 1933; Josef POLÁK, *Soupis prací Františka Hrnčíře*, Zlatý máj 19, 1975, č. 1, s. 56-57.

místa ve vsi i okolí, ale hlavně v místních lesích, které mu tolik v Jičíně chyběly, došel mu dopis z Okresní školní rady v Chrudimi, ve kterém byl s platností od 15. srpna 1880 jmenován „zatímním učitelem“ na obecné škole v Hlinsku.²

Obr. 1: František Hrnčif v roce 1881
(Soukromý archiv L. Beláčíkové Praha, vnučky Františka Hrnčife)

V Hlinsku, malém provinčním, ale od 60. let 19. století rychle se rozvíjejícím městečku, byla v roce 1874 postavena a otevřena nová školní budova, ve které byla umístěna veřejná obecná škola, která měla začátkem 80. let pět ročníků ve čtyřech třídách (první a druhý ročník byly spojeny v jeden ročník) oddělených samostatně pro chlapce a dívky.³ Podle dochovaných pramenů byla na svoji dobu velmi dobře vybavená pomůckami a knihami a patřila mezi dvě nejlépe vybavené

---

² Srov. SOKA Chrudim, fond Osmiletá střední škola Hlinsko, inv. č. 2, kart. 1, pamětní kniha obecné a měšťanské školy chlapecké 1874-1918, s. 64.

³ Podrobné vyličení vzniku školy obsahuje článek Karel ADÁMEK, *Paměti o škole hlinské*, Hlinsko 1891, kap. II., Měšťanská a obecná škola.

školy v hlineckém regionu.⁴ Škola měla dokumentovat naplňování Hasnerova zákona z roku 1869 po stránce organizační i obsahové.

Obr. 2: Obecná a měšťanská škola v Hlinsku koncem 19. století. Městské muzeum Hlinsko

František Hrnčíř zahájil svoji učitelskou kariéru povinným veřejným slibem řediteli hlinecké školy Jindřichu Rozvodovi,⁵ že bude pracovat ve prospěch školy, a po něm byl ustanoven třídním v nejvyšší (páté) třídě chlapecké, kterou tvořilo 37 českých hochů, a zároveň začal vyučovat německý jazyk ve třetím ročníku.⁶ Podle dochovaných záznamů (v zásadě se jedná pouze o protokoly konferencí, konaných jednou za měsíc) se František Hrnčíř ve škole nijak zvlášť neprojevoval, asi plnil své učitelské povinnosti dobře, protože v protokolech po 16. září o něm není pro rok 1880 kromě jeho prezenčních podpisů žádných zmínek. Dne 2. prosince 1880 byl František Hrnčíř jmenován zemskou školní radou definitivním

⁴ Srov. SOKA Chrudim, fond Osmiletá střední škola Hlinsko, inv. č. 82, kart. 5, zpráva o stavu školy měšťanské a obecné v roce 1880, kterou sepsal ředitel školy dne 20. března 1880.

⁵ Informace o Jindřichu Rozvodovi obsahuje kniha: K. ADÁMEK, *Paměti*, s. 46. Rozvoda byl svojí činností v hlineckém muzejním spolku a vzdělávacím spolku Komenský velkým Hrnčířovým vzorem.

⁶ Srov. SOKA Chrudim, fond Osmiletá střední škola Hlinsko, inv. č. 6, kart. 1, protokoly konferenční, protokol č. 1 z 16. září 1880.

podučitelem.⁷ Ve fejetonových vzpomínkách na vlastní učitelské začátky v Hlinsku uvádí na prvním místě velké množství administrativy, kterou museli učitelé před začátkem školního roku a v prvních jeho týdnech zvládnout.⁸ Praktickým učitelům možná připomene zápis starý více než 110 let současnou dobu: „*Katalogy už máme napsané, každou rubričku bedlivě vyplněnou, i tu ze všech nejdůležitější: „Neočk. – O. bez v. – O. s v. –, tj: Žák není očkovan – žák jest očkovan, ale nemá vysvědčení očkovacího – žák jest očkovan a má vysvědčení očkovacího.“ Matrika jest připravena, třídní kniha připravena – pan inspektor už může přijít! ... Prvních čtrnáct dnů byli jsme zapřaženi v samé psaní, že jsme z toho inkoustového opojení nevyšli.“*⁹ Více se o Hrnčířových učitelských začátcích dozvídáme z dochovaných konferenčních protokolů z roku 1881.

Ve školním roce 1881/82 se stal František Hrnčíř třídním učitelem v prvním ročníku, který tvořilo celkem 50 chlapců a 41 dívek, a zároveň vyučoval německý jazyk ve čtvrté třídě. Ještě v září bylo proti němu a jeho dvěma stejně starým kolegům Malochovi a Zemanovi vedeno disciplinární řízení.¹⁰ Bylo to kvůli nějakému prohrěšku z června 1881, o kterém se ale žádné zprávy nedochovaly. Podle říjnových protokolů prošel František Hrnčíř uspokojivě i inspektorskou kontrolou dr. Malínského, ale o měsíc později mu ředitel školy vytýkal značnou přísnost v první třídě, kterou František Hrnčíř omlouval právě přítomností pana ředitele ve výuce, což způsobovalo velkou nesoustředěnost žáků. „*Jindy toho není třeba*“, zakončil svoji obhajobu František Hrnčíř.¹¹ Z následného protokolu se dozvídáme o výsledku inspekční návštěvy ředitele školy u Františka Hrnčíře ze dne 22. listopadu 1881, která byla zaměřená na hláskování a „názornictví“. Ředitel byl spokojen i s tím, že Hrnčíř umožňoval žákům po půlhodině držení rukou na lavicích změnit polohu paží, aby žáci nebyli jednostranně zatěžováni. Na výtku ředitele školy, že Hrnčíř nechává žáky o přestávce v 10 hodin celou čtvrt hodinu bez dozoru, odpovídal František Hrnčíř, že se to již nebude opakovat a vždy zajistí náhradní dozor, kdyby musel třídu opustit.¹² Zanedlouho se Hrnčíř stal také členem komise pro vybírání příspěvků pro pomůcky chudých žáků a začal prosazovat další svoje nápady. Nechal např. po dohodě v učitelském sboru odebírat pro školu různé pedagogické časopisy (např. Posel z Budče, Beseda učitelská, Komenský, Česká škola, Paedagogium, Škola a život), některé vědecké časopisy (např. Vesmír) a populární zábavné časopisy (např. Květy, Lumír nebo Světozor). Každý z učitelů zaplatil 1 zl. a časopisy si mezi sebou po přečtení půjčovali. František Hrnčíř se staral o ča-

⁷ Srov. SOkA Chrudim, fond Osmiletá střední škola Hlinsko, inv. č. 2, kart. 1, pamětní kniha obecné a měšťanské školy chlapecké 1874-1918, s. 65.

⁸ František DRNKAČKA, *Feuilleton. Na začátku*, Komenský 1895, č. 43, s. 629-632.

⁹ Tamtéž, s. 630.

¹⁰ Srov. SOkA Chrudim, fond Osmiletá střední škola Hlinsko, inv. č. 7, kart. 1, protokoly konferenční z 1881, protokol z 15. září 1881.

¹¹ Srov. tamtéž, protokol z porady učitelského sboru ze dne 20. listopadu 1881.

¹² Srov. tamtéž, protokol z porady sboru učitelů z 11. prosince 1881.

sopis Posel z Budče, aniž by tušil, že se brzy stane pravidelným přispěvatelem jeho i časopisu Komenský.¹³

Od roku 1882 nacházíme Františka Hrnčíře již jako zapisovatele protokolů z učitelských porad. V lednu 1882 se stal kustodem názorných pomůcek¹⁴ a zároveň musel obhajovat svoji metodu zpřístupňování české poezie žákům jejich vlastním přednášením, i když nerozuměli obsahu, což zabíralo dost času a tím prý ochuzoval výuku dalších témat. Po poradě ve sboru se František Hrnčíř začal soustřeďovat i na nové žáky, kteří podle něj „*nic neumějí a musí se s nimi stále opakovat*“, a zároveň doháněl i recitacemi zanedbanou výuku, i když se od ředitele školy dozvěděl, že s línými žáky je nutné dělat „*jen to, co je možno*“.¹⁵

Dne 28. února 1882 se stal Hrnčířovým kolegou v hlinecké škole Karel Václav Rais, tehdy již známý spisovatel, který přišel z obecné školy v Trhové Kamenici, kde se těsně o jeden školní rok minul s Hrnčířem jako žákem.¹⁶ Hrnčíř znal Raisovo jméno a jeho literární prvotiny již z jičínského učitelského ústavu a z řady trhovokamenických kulturních hudebních, divadelních nebo deklamačních představení, kterých byl Rais organizační duší. Hrnčíř také velmi často navštěvoval v Trhové Kamenici literární pořady Vzdělávací besedy Neruda, kterou v roce 1880 Rais založil.¹⁷ Rais, velmi dobrý přítel ředitele Rozvody a hlineckého starosty a říšského poslance Karla Adámka, uváděl mladého Hrnčíře do této společnosti a podporoval ho v jeho literárních začátcích s historickými povídkami v regionálním tisku.¹⁸ O vzájemném přátelství svědčí i Raisův zápis do Hrnčířova osobního památníku.¹⁹ V dubnu 1882 začal František Hrnčíř připravovat na červencovou školskou výstavu v Chrudimi, která se měla konat u příležitosti vládní návštěvy města, zeměpisné pomůcky.²⁰ Přípravy pomůcek a přípravy k vydání jeho první historické povídky s názvem *Eliška Přemyslovna* (Velké Meziříčí, Mašek 1882) mu zabíralo zřejmě mnoho času a byl jistě více podrážděný, protože si stěžuje vedení školy na zhoršující se chování dětí, a dokonce odmítl nové děti přijímat do třídy, protože ta už byla přeplněná.²¹ O výstavě a jejím průběhu se můžeme více dozvědět ze školní kroniky.²²

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1, pamětní kniha obecné a měšťanské školy chlapecké 1874-1918, s. 70.

¹⁵ Tamtéž, inv. č. 8, kart. 1, protokoly z r. 1882, protokol z 22. ledna 1882.

¹⁶ Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1, pamětní kniha obecné a měšťanské školy chlapecké 1874-1918, s. 70. Rais nastoupil na trhovokamenickou školu v roce 1877, a to již byl František Hrnčíř jeden rok na učitelském ústavu v Hradci Králové.

¹⁷ Ferdinand MRKVIČKA – Bohumil HOSPODKA, *Karel Václav Rais v Trhové Kamenici*, Rkp. uložený v Obecním muzeu v Trhové Kamenici.

¹⁸ *Trhovokamenický občasník*, 2006, č. 9, s. 11.

¹⁹ Památník je uložen ve sbírkách Městského muzea v Hlinsku, fond Rukopisy Fr. Hrnčíře.

²⁰ SOkA Chrudim, fond Osmiletá střední škola Hlinsko, inv. č. 8, kart. 1, protokol z 28. března 1882.

²¹ Tamtéž, protokol z 30. dubna 1882.

²² Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1, pamětní kniha obecné a měšťanské školy chlapecké 1874-1918, s. 71.

V. Přivítání žádá jány hosty, aby vzali na se úkol vybrat, ni příspěvků obecnostva na ukražení výloh, v upřívání. Dámm výletu spojených.

p. Kolenář a p. Hrnčář.
P. Beneš a p. Šauszig přijímají las Kavě úkol ten a slibují i na výletu pro hudebníky sbírka příspěvků něimiti a hudebníky k výletu sjednoti.

VI. Novozeno, aby koupilo se pro děti:
piva na 22 zl.
chleba " 15 "
uzenka " 21 "
masa tel. " 22 " a k tomu připojeno 20 zl. na vydání mimotní.

Sauhlasně přijato: P. Beneš a p. Šauszig slibují, že objednájí chléb od pekaře, uzenky od režníka Kozla a maso tel. od režníky Kody a Frolopa.
Všechni děimy přítomné slibují, že maso objednané upekou.

Obr. 3 a 4: Zápis o plánu výdajů na školní výlet (Z kroniky hlinecké školy. SOKA Chru-
dim). Bývalá výletní restaurace Veselka dnes. Foto K. Rýdl.

V této době byl také odveden k armádě a v době od 24. dubna 1882 do 23. srpna 1884 sloužil v zemské obraně u 32. praporu. V srpnu 1884 byl zproštěn vojenské služby pro plicní onemocnění.²³

I pod vlivem Raisovým a uspokojen vlastními literárními úspěchy umožňoval Hrnčíř i dětem během výuky rozvíjet vlastní fantazii a literární nadání psaním volných textů na dohodnuté téma, např. téma vodníci.²⁴

Jasným vyvrcholením školního roku byla organizace celoškolského výletu. V protokolech se dočteme mnoho zajímavého, např. to, že pověřenými organizátory jednodenního pěšího výletu se stali učitelé Kalenský a Hrnčíř. Výlet se konal 30. července 1882, několik dnů po úspěšné školní výstavě v Chrudimi, a jeho cílem se stala tehdy známá restaurace Veselka, asi dva kilometry vzdálená západně od Hlinska, cíl mnoha nedělních rodinných procházek a výletů hlineckých občanů. Ve školní kronice se zachovala i kalkulace nákladů na občerstvení „dítek“, které bylo hrazeno z účelové sbírky mezi hlineckými měšťany na podporu besídkového představení žactva pro veřejnost, konaného jako programová součást výletu. Celkem bylo zakoupeno pivo za 22 zl., chléb za 19 zl., uzenky za 21 zl., telecího masa za 22 zl. a 20 zl. bylo určeno pro mimořádné výlohy.²⁵

V následujícím školním roce 1882/83 pokračoval František Hrnčíř se svojí nyní již druhou třídou jako třídní učitel. Byl ovšem zbaven výuky němčiny a ani nikdo z kolegů ho nepodpořil proti rozhodnutí ředitele.²⁶ To Františka Hrnčíře zřejmě velmi mrzelo a považoval to za projev nedůvěry k jeho pedagogickému umění, i když jeho návrh na úpravu rozvrhu v první třídě, o jehož obsahu ale nic nevíme, byl vedením školy přijat.²⁷ Protože říjnové protokoly se nedochovaly, jde vlastně o poslední informaci o činnosti Františka Hrnčíře v hlinecké škole. Navíc měl za sebou velmi úspěšnou přednášku z dějin Hlinska v učitelském sboru dne 9. července 1882, jež byla také na pokračování zveřejňována v regionálním tisku.²⁸ Hrnčíř také ještě v říjnu zveřejnil svůj plán na zpracování dějin města Hlinska, který ale již neuskutečnil. Zprávy ale máme z chrudimských novin *Posel z východních Čech*, kam začal František Hrnčíř pravidelně přispívat. Díky němu víme, že hlinecká škola měla velký úspěch se svými pomůckami, prezentovanými během školské výstavy konané ve dnech 8. – 9. října 1882 v prostorách chrudimské dívčí

²³ SOKA Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, inv. č. 21, Kniha pamětní filiální školy Bobnické, zápisy z let 1882-1897, s. 56.

²⁴ Hrnčíř si dětské práce uschovával a řadu z nich později uveřejnil v časopise *Dětský máj* (IV., 1907, s. 103, 126, 142, 159, 207, 222), který sám vydával.

²⁵ SOKA Chrudim, fond Osmiletá střední škola Hlinsko, inv. č. 8, kart. 1, protokol ze 17. července 1882.

²⁶ Tamtéž, protokol z 16. září 1882.

²⁷ Tamtéž, protokol č. 2 ze 17. září 1882.

²⁸ František HRNČÍŘ, *Slavný den. Fejeton*, *Posel z východních Čech* 10, 1882, č. 14 (15. 7.), s. 2, č. 16 (19. 8.), s. 2-3, č. 18 (16. 9.), s. 2-3, č. 22 (18. 11.), s. 2, č. 23 (2. 12.), s. 2, č. 24 (16. 12.), s. 2. *Posel z východních Čech* vycházel v Chrudimi v letech 1872-1884 jako čtrnáctideník.

měšťanské školy u příležitosti konference učitelstva školního okresu chrudimského.²⁹

Protokol z listopadu 1882 se již o Hrnčířovi nezmiňuje a chybí i jeho prezenční podpis.³⁰ Rozhodnutím Okresní školní rady v Chrudimi č. 4151 byl František Hrnčíř přeložen ode dne 13. listopadu 1882 na obecnou školu v Heřmanově Městci, a to „ze služebních důvodů“.³¹

Obr. 5: V této budově se v Heřmanově Městci učilo do r. 1896. (Foto K. Rýdl)

Působení Františka Hrnčíře v Heřmanově Městci (1882-1884)

František Hrnčíř byl z Hlinska přeložen do Heřmanova Městce dle výnosu okresní školní rady č. 4151 ze dne 13. listopadu 1882 „ze služebních důvodů“. O skutečné příčině můžeme jen spekulovat. Žádný pramen neposkytuje přesvědčivý důvod. Rozhodnutí zemské školní rady o přeložení se dochovalo jen v odkazu zápisu kroniky hlinecké školy³² a školní kronika v Heřmanově Městci o důvodu příchodu nového vyučitele mlčí.

Jisté je, že v Heřmanově Městci začal František Hrnčíř vyučovat 15. listopadu 1882. Podobně málo víme i o pedagogické činnosti mladého vyučitele Františka Hrnčíře v chlapecké obecné škole v Heřmanově Městci. Její budova stávala na místě farní elementární školy z konce 13. století a sloužila vyučování heř-

²⁹ *Posel z východních Čech* 10, 1882, č. 19 (7. 10), s. 3 a č. 20 (21. 10.), s. 3.

³⁰ SOkA Chrudim, fond Osmiletá střední škola Hlinsko, inv. č. 8, kart. 1, protokol ze 17. listopadu 1882.

³¹ Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1, pamětní kniha obecné a měšťanské školy chlapecké 1874-1918, s. 73.

³² Tamtéž, inv. č. 82, kart. 5, Školní kronika. 2. pamětní kniha 1874-1918, s. 71.

manoměstských dětí až do roku 1896, kdy byla na náměstí otevřená nová, tehdy velmi moderní školní budova.³³

Během zimy 1882/83 se aktivně zapojil do veřejného života v Heřmanově Městci. František Hrnčíř se seznámil a krátce na to zamiloval do mladičké Bohumily Barbary Peškové (12. 10. 1863 – 24. 9. 1913)³⁴ zřejmě nejpozději na jaře 1883, o čemž svědčí i jeho věnování v jejím památníku.³⁵ Ta pocházela z velmi vážené a ctěné měšťanské rodiny svého dědečka Karla Pešky (5. 10. 1816 – ?), který v Heřmanově Městci založil v roce 1842 první lékárnu v domě č.p. 283. Tu zdědil a dále provozoval jeho syn Karel (29. 10. 1852 – 28. 2. 1888), bratr Bohumily. Jejich matka, Anna, roz. Řeháková (9. 11. 1834 – ?), manželka Karla Pešky, pocházela z podobně vážené mlynářské rodiny z Heřmanova Městce.³⁶

Zamilovaný František Hrnčíř se jako podučitel heřmanoměstské školy s krátkou učitelskou praxí v Hlinsku nemohl nijak oficiálně ucházet o ruku tehdy 19leté Bohumily. Jejich vzájemná láska byla dlouho utajována a pomáhali jí k životu Hrnčířovi kamarádi, kteří občas dělali zamilovanému páru doručovatele listů. Právě na tuto činnost z let 1883-1884 vzpomíná rodinný přítel Josef Pravec v děkovném dopise za knížku o Františku Hrnčířovi (Vídeň 1933).³⁷

Bohumila byla dána po absolvování místní obecné školy v roce 1874 do německé soukromé dívčí internátní školy s právem veřejnosti (tedy uznané státem) paní Taškovské v Praze, odkud se v roce 1876 vrátila do rodného města.³⁸

Pod pseudonymem Julius Verner začal v roce 1883 František Hrnčíř psát a sbírat milostnou poezii, kterou si ukládal do památníkových knížek, z nichž se jedna v jeho pozůstalosti zachovala.³⁹ Hrnčířova poezie je obsahově zaměřená na vyjádření rozpolcenosti duše. Najdeme v ní na jedné straně velmi povznášející lyrické texty opěvující přírodu, a vztah k milované Bohumile, přes texty svědčící o drásavé nejistotě Františkově, zda bude jeho láska opětována a dočká-li se někdy naplnění své lásky, až po texty s tematikou smrti ve smyslu vysvobození z trýznivých muk utajované lásky. Detailnější psychologická analýza by mohla odhalit v milostné poezii Františka Hrnčíře řadu signálů ukazujících na silnou touhu auto-

³³ Srov. Jan KABELÁČ, *Počátky heřmanoměstské školy*, in: Heřmanův Městec. 650 let školy. 100 let školní budovy. Almanach 1996, ZŠ Heřmanův Městec 1996, s. 17-26.

³⁴ Rodný a křestní list Bohumily Barbary Peškové. Opis z Matriky děkanského úřadu v Heřmanově Městci, č. 1, s. 53. Rodinný archiv Ctirada Hrnčíře. Bohumila zemřela náhle ve spánku na srdeční kolaps.

³⁵ Památník Bohumily Peškové *Poesie*. Rodinný archiv Libuše Beláčkové, Praha.

³⁶ Křestní list Olgy Hrnčířové, dcery Františka Hrnčíře, kde je uvedena její matka Bohumila Barbara Pešková a její rodiče. Rodinný archiv Ctirada Hrnčíře, Praha. Ve stejném archivu se zachoval i opis křestního listu paní Anny Řehákové, ve kterém lze najít další informace (Matrika děkanského úřadu v Heřmanově Městci, č. 1, s. 32).

³⁷ Dopis Josefa Pravce z Heřmanova Městce ze dne 6. července 1933 Vratislavovi Hrnčířovi do Nymburka. Rodinný archiv Libuše Beláčkové Praha.

³⁸ Viz: SOkA Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, inv. č. 21, Kniha pamětní filiální školy Bobnické, zápisy z let 1882-1897, s. 56.

³⁹ František HRNČÍŘ, *Básně*. 9. 12. 1883. Rodinný archiv Libuše Beláčkové Praha.

*dal jsem tobě, dítě zlaté,
duši svou a vroucí lásku.“*

5. 12. 1883, Julius Verner

V dochovaném památníku Bohumily B. Peškové s názvem *Poesie* lze najít dva rukopisné texty Františka Hrnčíře.⁴⁰ V prvním z nich, který je vepsán počátkem roku 1883, si autor hraje se slovy tak, aby milovaná osoba rozluštila hádanku na konci básně, ve druhém případě použil počátkem listopadu 1883 lyrickou báseň J. V. Sládka.⁴¹ To již byla láska mezi Bohumilou a Františkem v plném proudu. Je s podivem, že stihl v dubnu 1883 vykonat v Praze zkoušky učitelské způsobilosti pro obecnou školu, čímž přešel z kategorie podučitelů do kategorie učitelů.⁴²

Byla to ale také doba Hrnčířových prvních fejetonistických rozmachů. Jeden se mu podařilo pod pseudonymem Julius Verner zveřejnit v regionálních novinách *Posel z východních Čech*, kam přispíval již drobnými historickými črtami během svého hlineckého období. Tématicky zcela zapadá do silného emočního rozpoložení, ve kterém se František musel nacházet v průběhu let 1883 a 1884 díky bouřlivému prožívání své lásky k Bohumile. Ve fejetonu s názvem *V horečce* totiž líčí, jak blouzní v nemoci a po vlastní smrti procítá v rakvi a znovu k životu

---

⁴⁰ Soukromý archiv Libuše Beláčkové Praha.

⁴¹ „Vzpomínka na ledovou sezonu 1883

Bud' růží jen! Tak čteme v básni jedné;

O liliji zas mluví jiný poeta

Liliji krásné, jež nikdy nepobledne,

Z níž krásná nevinnosti barva vykvétá!

A jedno jméno pro Tebe mám sličné –

Mně bytosť malou, roztomilou značí –

I zdá se mi, že toto libé jméno

Na často do srdce mi smíchy tlačí.

Když dozvědět se chceš tohoto jména

At' shora čteš a slyšíš: Bolzamína.

V Heřmanově Městci, 3. března 1883.

Frant. Hrnčíř“

„Trochu si zasníme, chvílku jsme šťastni,

Trochu se milujem, chvílku se máme,

Trochu si zboříme štěstí své vlastní,

A potom na věky s bohem si dáme –

Pranic víc.

Jos. V. Sládek

V Heřmanově Městci, 5. listopadu 1883.

Frant. Hrnčíř“

⁴² Zápis okresního inspektora J. Šebesty o životopisu F. Hrnčíře. SOKA Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, inv. č. 21, Kniha pamětní filiální školy Bobnice, zápisy z let 1882-1897, s. 26.

ho probouzí až jeho matka.⁴³ Vzájemně opěťovaný milostný vztah vyvrcholil po několika případech skandálního chování mladého bouřliváka Františka Hrnčíře,⁴⁴ kterého otec nešťastné Bohumily odmítal přijmout za zetě, oběma mladými lidmi dlouho vytouženým sňatkem dne 14. října 1884 v kostele sv. Bartoloměje v Heřmanově Městci.⁴⁵

3

Protektorat Böhmen und Mähren.
Protektorat Czechy a Morava.

Dioecese Königgrätz.
Diocèse královéhradecká.

Bezirksgericht Chrudim.
Obřesní úřad Chrudim.

Bezirksgericht Chrudim.
Obřesní soud Chrudim.

Traungsschein
Oddací list

Exh. Nr.
Cis. exh.

310

Das Dekanatsamt in Hermannstadt bestätigt, dass laut Traungsmatrik für
Dekanský úřad v Heřmanově Městci potvrzuje, se dle matriky oddaných pro *Almanach Městec*

Lit. Q. Nr. S. Lauf. Nr. gerannt wurden:
Lit. číslo 1 str. 33 č. por. 8 oddáni byli:

Jahr, Monat, Tag und Ort der Traung Rok, měsíc, den a místo sňatku	Bräutigam-Zenich	Braut-Neuēsta
14. října 1884 / soukromě v domě u sv. Bartoloměje v Heřmanově Městci	František Hrnčíř	Bohumila Barbora Pešková
Vor- und Zuname Jmeno a příjmení		
Geburtsort Rodisko	neznámé	
Hömatortundigkeit und politischer Bezirk Domovská příslušnost a politický obřes		
Beschäftigung Zaměstnání	švédská škola Medicín - dr. Tarnov	Almanach Městec č. 184
Wohnort Bydliště		
Alter Věk	geb. 28. 10. 1866 - 24 let	geb. 12. 10. 1863 - 21 let
Ledig, verwirret getrennt Svobodně, vdovec(a) rozveden(a)	svobodný	svobodná
Religion Náboženství	katolický	katolický
Vor- und Zuname, Beschäftigung und Wohnort der Eltern Jmeno a příjmení, zaměstnání a bydliště rodičů	František Hrnčíř, školitel Dělník č. 4, dříve Hlása v Heřmanově Městci	† Karel Peška, lékařník z Almanach Městec č. 183 a dříve na Jana Křtitele, mistička z Almanach Městec č. 184
Vor- und Zuname, Stand und Wohnort der Zeugen Jmeno a bydliště svědků	Jan Hrnčíř, Měst. učitel z Heřman. Městci	Filip Peška, člověky, rada z Chrudimi.
Name und Rang des Traungenden Jmeno a hodnost oddávajícího		Albius Praul, kaplan.
Anmerkung Poznámka		

Gegeben vom Dekanal-Amt in Hermannstadt am
Dáno z děkanského úřadu v Heřmanově Městci dne

28. prosince 194
194
Jan Kocel, Hrnčíř
adm

Obr. 8: Oddací list Františka Hrnčíře a Bohumily Barbory Peškové z 14. října 1884 (Soukromý archiv Ctirada Hrnčíře, Praha)

⁴³ Julius VERNER, *V horečce*, Posel z východních Čech 11, 1883, č. 9 (5. 5.), s. 1-2.

⁴⁴ V rodině se traduje příběh, kdy na podzim 1883 v noci odvážel nečekaně Bohumilu kočár z dosahu Františka Hrnčíře. Ten se to díky kamarádům „náhodou“ dozvěděl a kočár na silnici za městem zastavil „dvěma výstřely z revolveru, kočí donucen zastaviti a Frant. Hrnčíř přisednuv k polekané, téměř již ztracené lásce, poručil jeti zpět. Takové energii neodolal ani lékárník a do roka se konala svatba.“ In: V. HRNČÍŘ, *František Hrnčíř*, s. 15.

⁴⁵ SOA Zámorsk, fond Heřmanův Městec, Matrika oddaných děkanského úřadu. Lit. Q, č. 1, s. 33.

Za svědka si ženich vybral řídicího učitele a bývalého kolegu z heřmanoměstské školy Jana Fišera. František Hrnčíř se nemohl ale v malém městečku dost národně rozvíjet, a proto zažádal o místo učitele na mateřských školách v pohraničí. Od 31. srpna 1884 pak byl ustanoven správcem mateřní (tedy fakticky soukromé) české menšinové školy v Bezděčíně u Hodkovic nad Mohelkou, v silně proněmčenském prostředí, a několik dní po svatebním obřadu odjel i s novomanželkou Bohumilou natrvalo z Heřmanova Městce.

Závěrem

Hrnčířův život se odvíjel ve velmi silným a nečekaných výkyvech velkého štěstí a spokojenosti (profesní uznání, probíjení českého vlivu na Liberecku, spisovatelská a nakladatelská činnost, samostatná republika) s obdobími plnými smutku a beznaděje (postupné úmrtí sedmi dětí a manželky, stálé šikanování úřady a policií, nepochopení a závist kolegů). Seznam jeho prokazatelných literárních, odborných i beletristických prací různých forem (divadelní hry, povídky, pohádky, fejetony, odborné články, příručky, oslavné tisky, naučné i zábavné stati apod.), vytvářený v letech 2006-2007 z více jak 50 dobových periodik, tvoří v současnosti více než 900 položek, které zveřejnil pod vlastním jménem nebo 12 pseudonymy. Shromáždění dokumentů k jeho životu a dílu si vyžádalo při neexistenci uspořádané pozůstalosti prostudování několika desítek archivních fondů zejména v SOA Praha a Zámorsk, Archivu hl. m. Prahy, SOkA Hradec Králové, Chrudim, Jičín, Semily, Jablonec nad Jizerou, Liberec a muzea v Praze, Přerově, Hlinsku, Trhové Kamenici, Poděbradech a Chrudimi. Řada dalších osobních dokumentů byla získána na městských a obecních úřadech v místech, kde Hrnčíř nebo jeho potomci působili.

Během zpracovávání monografie o životě a díle Františka Hrnčíře byly odhaleny i další jeho dva pseudonymy, zpracována dosud neznámá osobní rodinná korespondence, analyzovány literární a odborné práce a opraveny řady tradujících se chyb v datech a údajích o Františku Hrnčířovi v různých encyklopediích, slovnících a vzpomínkových statích.

Zusammenfassung:

Die Kultur- und pädagogische Tätigkeit des Lehrers František Hrnčíř in der Region Chrudim 1880-1884

Der Beitrag ist den Anfängen der pädagogischen und didaktischen Lehraktivitäten des jungen František Hrnčíř an den Volksschulen in Hlinsko (1880-1882) und Heřmanův Městec (1882-1884) und den Anfängen seiner literarischen Tätigkeit gewidmet. Auf Grund der historischen Forschung in den regionalen Archiven, Museen und anderen Institutionen wurden neue und bisher unbekannte Dokumente über das Leben und Werk von František Hrnčíř (1860-1928) gefunden, analysiert und interpretiert. Sehr wertvoll zeigen sich vor allem die Informationen aus damaligen Schulchroniken und regionalen Zeitschriften. Die vorgelegte Studie bildet ein Kapitel aus dem von dem Autor längere Zeit vorbereiteten Buch (Monographie) und möchte das ganze Leben und Werk von F. Hrnčíř beschreiben. In den ersten Jahren seiner professionellen Karriere zeigte sich Hrnčíř als ein sehr begabter Dichter und romantisch denkende und fühlende Person, die ihre Probleme rasant zu lösen versuchte, was ihm auch mehrere Probleme in seinem weiteren Leben verursachte.